

**Abdulla Avloniyning, “Turkiy Guliston yohud axloq” asaridagi yomon
illatlarning shaxs ma’naviyatini shakllantirishdagi salbiy ta’siri**

**Termiz davlat pedagogika instituti Tarix fakulteti Milliy g’oya , ma’naviyat
asoslari va huquq ta’limi yo’nalishi 1-kurs 101-guruh talabasi
Norqulova Dilnoza Murodovna**

Annotatsiya: Ushbu maqola Abdulla Avloniyning “Turkiy Guliston yohud
ahloq” asaridagi yomon illatlarning shaxs ma’naviyatini shakllantirishdagi salbiy ta’siri
haqida qisqacha fikr yuritadi.

Kalit so’zlar: G’azab, adolat, dangasalik, jaholat, bilimsizlik.

Inson barkamolligi uning tashqi ko’rinishi bilan emas ma’naviy dunyosiga qarab
belgilanadi. Jamiyatdagi insonlarning ma’naviyati va dunyoqarashi yildan yilga o’sib
bormoqda. Shaxs ma’naviyati bu avvalo, insonning ichki olami, dunyon qarashi, orzu-
istaklari va ijobiy xislatlaridir. Jamiyatda sog’lom fikrli insonlarni tarbiyalash uchun
ularning ma’naviyatiga ta’sir etuvchi omillarga e’tibor qaratish lozim. Hozirgi kunda
yaxshi illatlarga nisbatan, yomon illatlarning ta’siri ko’payib bormoqda. XIX asrning
oxiri XX asr boshlarida yashab, ijod qilgan, jadid adabiyotining yirik
namayondalaridan biri Abdulla Avloniy o’zining “Turkiy Guliston yohud axloq”
asarida shunday yomon illatlarning biri uchtagiga ta’rif berib o’tiladi. Bular g’azab,
shahvat, jaholat, safohat, hamoqat, adolat, xasosat rahovat, anoniyat, adovat, g’iybat,
hasad, zulm, hizb va shu kabilardir .

Adib o’zining ushbu asarida g’azabga to’xtalib shunday deydi “G’azab deb bir
kishi ikkinchi ila shiddat va hiddat ila muomala qilishmakni aytilur”¹. G’azab bir
insonning boshqa biriga og’irlik va tezlik bilan qiladigan muomalasidir. G’azab otiga
mingan insonning ko’ziga hech nima ko’rinmay suhbatdoshiga bor nafratini sochadi.
Shu vaqtda uning o’zi bilib yoki bilmagan holda qilgan g’azabi, atrofdagilarning unga
nisbatan bo’lgan ijobiy fikrlarning o’zgarishiga olib keladi . G’azabdan ehtiyot bo’lish
lozim. Uni jabr va zulm qilishdan ishlatib ko’pchilik o’ziga ziyon keltiradi. G’azab
chiqqan vaqtda aql parishon bo’lib insonning ixtiyori qo’lidan ketadi. Bu illat qalb
kasalligidir. U sababli insonning ichki dunyosiga zarar yetadi. G’azab g’azabga duchor
bo’lgandan, g’azab qilganga ko’proq zarar keltiradi. Inson qanchalik aqlli va dono
bo’lmasin bu illatlarning borligi uning mavqeini tushurdi.

¹ Abdulla Avloniy “Turkiy Guliston yohud axloq” 1917 Toshkent.Tip.Par.Sots. revolyuts”.

Abu Hurayra (r.a) dan “Bir kishi Nabiy (s.a) vasallamga : - menga nasihat qilingandi. Shunda Payg‘ambar s.a.v – G‘azab qilma deb javob beradi”². G‘azab inson tabiatida mavjud bo‘lgan illat bo‘lib, u yaxshilik maqsadida qilinsa, ya’ni o‘z obro‘yi sha’ni va qadr-qimmatni saqlashda, yomon ishlarga qarshi qilinsa to‘g‘ridir.

Hozirgi kunda atrofimizdagi insonlarda shuningdek o‘zimizda ham bor bo‘lgan yomon illatlardan biri bu dangasalikdir. Abdulla Avloniy o‘zining asarida dangasalikni “atolat” deb ataydi. Bu bilimda u dangasalik va sa’y-harakatni bir-biriga qarama-qarshi qo‘yadi. “Atolat deb dangasalikni va yolqovlikka aytilur. Atolat insonning saodatligining zo‘r ofatidir . Vatanparlikdan paydo bo‘ladurg‘an yomonlik maishat jihatdan naslga ham, ta’sir qiladur”³. Bu fikrlari orqali dangasalik va yalqovlikni qaralaydi. Avloniy baxtga, biror muvaffiqiyatga faqat sa’y-harakat va mehnat bilangina erishish mumkinligini ta’kidlaydi .

Dangasalik bir ishni uzoq vaqt davomida cho‘zib yurish, bahona izlash o‘zini boshqa narsalar bilan intilishlarimiz va orzularimizni yo‘qqa chiqaruchi biz oson qabul qiladigan illatdir. Dangasa insonlar bu hayotdagi passiv insonlardir. Ular o‘zlari bilgan holda imkoniyatlari va muvaffiqiyatlarini yo‘qotadilar. Dangasalik tufayli o‘zlariga jismonan ham aqlan ham zarar yetkazishadi. Buning natijasida bilimsizlik va jaholat ko‘payadi. Bu illat o‘g‘irlikka o‘xshaydi. U bizdan vaqtimizni, qobiliyatimizni va eng asosiysi obro‘yimizni ham o‘g‘irlyadi.

Dangasa insonlarning tillari uzun bo‘ladi ammo ishida o‘shish bo‘lmaydi. Jamiyatdagi o‘z o‘rnini ham yo‘qota boshlaydi. Galina Kulixova: “Bugun qilishni istamagan ishni ertaga qoldirmang – ertaga yana qilishni xohlamaysiz”. – deb ta’kidlab o‘tadi. Insonlar doimiy bajarayotgan ishlaridan ba’zida zerikib, erinchoqlik qilib bu ishni keyingi qo‘yib qo‘yadilar, natijada ular o‘zlarining vaqtini hamda kelgusi muvaffiqiyatlarini ham yo‘qqa chiqaradilar. Bugun qoldirilgan ish ertaga ham bajarilmaydi. Bu holat ish bajaruvchiga ham jamiyatga ham zarar keltiradi .

Xulosa qilib aytganda, yomon illatlar barchamizda bor. Ulardan iloji boricha xolos bo‘lishga harakat qilishimiz lozim. Bu illatlar bizning jamiyatdagi o‘rnimizga faoliyatimizga bevosita ta’sir qiladi. G‘azab, nafrat kabi illatlar ko‘plab munosabatlarning yomonlashuviga olib keladi. G‘azab kelganda uni jilovlay olish lozim. Bir zumlik g‘azab hayotimizda chigalliklar keltirib chiqaradi. Dangasalik bu befarqlik ham bilimsizlikdir. Dangasalik bora – bora jaholatga olib keladi, dangasa inson faoliyatidan ko‘ra uyquni afzal ko‘radi. Biz bu illatlardan uzoq bo‘lishimiz va ko‘proq ijobiy hislatlarga ega bo‘lishimiz lozim .

² Yahyo ibn Sharofiddin ibn Murrui ibn Hasan al-Hizomiy al-Huvroniy an-Navaviy “ARBA'IN HADIS” ziyo.uz.

³ Abdulla Avloniy “Turkiy Guliston yohud axloq” 1917 Toshkent.Tip.Par.Sots. revolyuts”.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Avloniy “Turkiy Guliston yohud axloq” 1917 Toshkent.Tip.Par.Sots. revolyuts’.
2. Yahyo ibn Sharofiddin ibn Murriy ibn Hasan al-Hizomiy al-Huvroniy an-Navaviy “ARBA'IN HADIS” ziyo.uz.
3. <https://saap-sale.ru>

